

הרב יהודה לייב אורליאן הי"ד

על שירה חרדית

ערכה של שירה

כל נשמה שפוכה לפרקים באור ועטופה לפעמים בצללים. קטן הגוף מלהכיל את השפע הפתאומי. בין השמחה ובין הצער, ששפעת האור ופקעת הצללים מולידים באדם, מוכרחים לפעמים לעבור את גדות המסגרת הגופנית. צר, מאוד צר נעשה אז בחדרי לב. רוצים לפתוח את כל השערים, לפרוץ את כל המחיצות, ולפנות את הדרך בפני המעינות של הרגשת הלב. האדם אסור באדיקים והוא פורץ לחופש, ולגאולה.

במיצר זה, יכולה מלה אחת לשחרר את האדם. אם מוצאים את הבטוי ההולם לרגש הגדוש וללב המלא על גדותיו אזי מרגישים כבר הקלה ושחרור. המלה, הבטוי, הוא בנידון זה המלאך הגואל היחידי, ואם לא מצאת את הצורה לבטא בה את הויתך הפנימית, אינך עדיין אבוד. אינך יחידי ברגשותיך, ישנם עוד אנשים שזורחת להם שמשך וכואב להם כאבך, בין אלה תחפש את האמן. שיודע לתת שם לרגשותיך. השם והבטוי, בודאי שישמשו הרווחה לצערכם המשותף.

אם יבוא מישהו אליך ויתפאר כי אינו זקוק לאמן ולמלה גואלת, אל תאמין לו. כל אדם מוכרח שירגיש במיצר הזה, אם פחות או יותר, במשך ימי חייו. ואם הוא מרגיש בו כבר זקוק לאמן ולמשורר, שישיר את שירו אם אין השיר קולע ללבבו, אם אין הוא מזעזע את נשמתו, אזי לא מצא עדיין בו את אחיו לצער, והוא חייב עוד לחפשו. אבל אם ימצא אותו, בהכרח הא שיקל על נשמתו, ומוכרח הוא לצעוק מופתע: הנה בא גואלי.

כלל אחד ישנו בשירה. במקור השירה, בנשמה, צריך שיהיה דבר משותף ביני ובין המשורר. אנחנו חייבים להיות נילושים מאותו החומר. שמחתו וצערו חייבים להיות גם שלי. אני יכול להבין רק שיר כזה, שבעצמי הייתי צריך לשוררו. בינינו מפריד רק הכשרון הטכני למצוא את הבטוי, את המלה.

אין זה בכך פלא, שלנו היהודים, ובפרט ליהודים המאמינים, כה זר ומוזר השיר של גויים או של יהודים מתנכרים. אנו יכולים להתפעל מן הצורה, מן השפה, לשמוח על הסגנון אבל בכל אופן לא להזדעזע עד עומק הנפש, בשום אופן לא להשליך את חיינו באש ובדם למען החזון המובע. אנו רק מסופחים להם ולא מרותקים ומחוברים. אנו בעצמנו לא היינו יכולים לשיר כך. במעין שירתנו אין דמעה שכזו. ושיר כזה מוכרח שישאר בשבילנו בלתי מובן.

שירת הגוים

אם אתה תתבונן היטב לשירת האמן, הגאוני ביותר בין הגויים, אתה מרגיש סוף כל סוף איזה ריח בלתי נעים של תאוות בשרים. הוא שמח בטבע ככלב עם עצם. הוא אין לו כל קשר לעולמות העליונים, לאצילות של הבריאה, לנשמת העולם, לאין סוף. ממילא מאבד הוא גם את אחיזתו הקצוצה בחומר שבטבע. אין זה אלא רגע לפני מוות. ושירתו אינה אלא גניחתו של גוסס, ובשום אופן לא חבלי לידה של יצירה והתחדשות.

אבל אחרת היתה צריכה להיות אצל המשורר המאמין, אם ישנו עוד כזה בתוכנו - דברו היה צריך לנחמנו. בשירו הי' צריכים למצוא את הראי של חיות נשמתנו. בבטוי שלו היה צריך להחשף בשבילנו הסוד העמוק של החיים. כי מה הדוי הנורא שלנו המכאיב לנו כל כך, אם לא הרז של קיומנו האישי, הלאומי והאנושי?

לרגע נדמה לך שכבר עמדת על סוד המשולש הזה, לרגע אתה חושב ששמים וארץ כבר נבקעו לפניך, והמסכה העבה נתפנתה בפניך, וברגע השני כבר פרשו שוב עליך, עננים כבדים ועוטפים את הכל בעשרות

הסתרים. ברגע אחד אתה חושב שאתה הטוב והעדין ביותר, וברגע שלאחריו אתה מתבייש להסתכל בפניך עצמך מחמת קטנותך וחולשתך. אתה מתלבט ביסורים נוראים. נקלע משמים לארץ וחזרה. ובתעיה זו אתה מחפש את ידיך, גואלך, את המשורר. מי זה יכול להרגיש זאת יותר מאשר אחיך הנאמן, היהודי הדתי? מתחיל אתה לחפשו בין המשוררים הידועים לך - אבל קשה למוצאו.

היכן המלה היהודית החזקה?

ומנקרת בתוכי שאלה: למה לא נשמע מבני אדם שעומדים לגמרי בתוך תחומנו, את המלה היהודית החזקה, את הנעימה היהודית האמיתית, את המוטיב היהודי הברור?

שיר יהודי חייב לשובב נפש כמעין נובע. שירה יהודית חייבת להיות תשפוכת של דם, מח ודמעות של נשמה סובלת עד תהום. אמנות יהודית חייבת לשקף את הצער של שכינתא בגלותא, את הצער של התרפקות לדעת, לקדושה ועליה. המשורר היהודי הלא חייב להכריח את הקורא, לבכות כשהוא בוכה, לזמר כשהוא מזמר, ולהתפלל כשהוא מתפלל.

אבל, איך יכול משורר דתי להעלות רגשות של תרעומות על היצירה האלקית? איך הוא יכול להשאיר בשירו את הרושם של מתיאש? אצלו הלא צריך שתתנוצץ הבבואה של הנצח, של אין סוף. וכל כמה שלא יהיה מדוכא ורצוץ על האסון הכי נורא, צריך שישמע מדבריו את סוף דבר של אהבת השם, ובטחון בהשם.

בקיצור, שירה חייבת לנבוע ממקור הכי עמוק, מהנשמה האצילית. ואם אין כל תא של העמק הזה ממולא ברגשות יוצרים, לקוב"ה, תורה וישראל, אזי לא תזרום משם שירה יהודית.

יותר מתמיד, חסר לנוער שלנו, התחזקות באמונה, בטחון מוצק, ועקרונות קבועים. האם מקבלים הם את זה מהספרות האירופאית? האם רוכשים הם את זה אולי מהספרים החדשים, הבולעים אותם היום, נגיד אפילו מהטובים שבהם? המכיר את הספרות הזו הלא יודע, שהיא מלאה

יאוּשׁ, ספּקוֹת, פּסימיוֹת, וּשְׁגֵעוֹן שֶׁל אִיבוֹד לַדַּעַת. כָּל הַשִּׁירָה הַיְּהוּדִית שֶׁל הַיּוֹם מַכְלֶה כָּל רֶגֶשׁ יְהוּדִי טוֹב, וּמַרְקִיבָה אֶת הַנִּימָה הַיְּהוּדִית הַכִּי עֲדִינָה. לִמָּה לַהֲבִיא בְּזִמָּן שִׁכְזָה מִן הַנִּכְרִ? לִמָּה לֹא יִתְקַרְבוּ הַמְּשׁוֹרְרִים הַצַּעִירִים לַמְּקוֹר הַיְּהוּדִי? לִמָּה לֹא לַהֲדַבֵּק בִּיהָדוּת בְּלִי תַעֲרוּבַת שֶׁל נִכְרִ?

יִנְסוּ אֶת זֶה. יִתְחִילוּ לַכְתּוֹב בְּרוּחַ יְהוּדִי, וּשְׁיִרְתֶּם תִּהְיֶה רַק אֵז לַבַּיִת, קְרוֹבָה, וּשׁוֹלְטַת בַּלֵּב הַיְּהוּדִי.